

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІПКЕРЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

*Жунусбекова А.¹, Асқарқызы С.²

¹PhD, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: aziza.zhunusbekova@inbox.ru

²PhD, Қазақ Ұлттық өнер университеті, Астана, Қазақстан, e-mail: samal050191@mail.ru

Аңдатпа. Бұл ғылыми мақала болашақ педагогтардың кәсіпкерлік құзыреттілігін дамытуға арналған. Авторлар білім беру саласында бизнес пен кәсіпкерлік негіздерін оқытудың өзектілігі мен маңыздылығын айқындайды. Болашақ педагог-кәсіпкерлерге жеке білім беру мекемесін және оның қаржысын басқару, қызметкерлердің жұмысын қалай ұйымдастыру мен ынталандыру туралы қосымша білім алу үшін қажет, онсыз қазіргі заманғы бизнес жұмыс істемейді және табыс әкелмейтіндігі жайлы сөз қозғалады. Мақалада экономикалық білімге, кәсіпкерлік қызметке деген қызығушылықтың артып келе жатқаны сипатталынды. Қазақстан Республикасының заманауи даму жағдайында кәсіпкерлікпен шұғылдану беделді болып саналатындығы мақаланың өзектілігін көрсетеді. Мемлекеттің табысты өркендеуі үшін экономикаға түрлі салалардың әсері сипатталынып, кәсіпкерлік құзыреттіліктің сол салалардағы орны мен әсері сипатталынып жазылды.

Біртұтас педагогикалық процесті ғана емес, білім беру саласындағы кәсіпкерлік қызметті де ұйымдастыра алатын болашақ педагогтарды даярлаудың маңыздылығы атап өтіледі. Кәсіпкерлік құзыреттілігін арттыру мақсатындағы бұл зерттеуде болашақ педагогтарының пікірлері ескерілді. Зерттеу нәтижесінде болашақ педагогтар «кәсіпкерлік» ұғымын жаңашылдықпен, тәуекелге барумен, өзіне деген сенімділікпен және эмоционалдық интеллектпен байланыстыратыны анықталынып, «кәсіпкерлік құзыреттіліктің тұтастай жиыны» ұсынылды.

Тірек сөздер: кәсіпкерлік, құзыреттілік, кәсіпкерлік құзыреттілік, кәсіпкерлік білім, білім саласындағы кәсіпкерлік, бастауыш сынып педагогтары, кәсіпкер, педагог-кәсіпкер

Негізгі ережелер

Қазіргі қоғамда нарықтық экономика қызмет ету мен өмір сүрудің өзіндік шарттарын ұсынады. Экономикалық білімге, кәсіпкерлік қызметке деген қызығушылық артып келеді. Қазақстан Республикасының қазіргі даму жағдайында кәсіпкерлікпен шұғылдану беделді болып саналады және жастар арасында қызығушылық тудырып отыр. Ал, жас кәсіпкердің жолында кездесетін қажетті білімнің жоқтығы тәрізді кедергілер болғанымен, жеке кәсібін ашуға ұмтылатындар қатары көбейіп келеді.

Кіріспе

Экономикасы дамыған қуатты мемлекет құру және Қазақстан Республикасының ең дамыған 30 елдің қатарына кіруі – ұзақ мерзімді «Қазақстан – 2050» Стратегиясының басты міндеті. Бұл мақсатқа жету үшін ұзақ мерзімді 7 басымдық белгіленді, оның бірі – білім, кәсіби дағдылар және кәсіпкерлікті жан-жақты қолдау. Себебі, кәсіпкерлік – экономиканың жетекші күші [1].

2020-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының білім беруді дамыту мемлекеттік бағдарламасында экономикада сұраныс жоғары мамандарды кәсіби даярлау қажеттілігі атап өтілген [2]. Қазақстан Республикасы Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында да қоғамның қазіргі заман талабына сай білім мазмұнының маңыздылығын анықтау жатады [3].

Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңына сәйкес педагог – педагогикалық немесе арнайы білімі бар, оқушылармен тікелей жұмыс істейтін тұлға [4]. Педагогтың кәсіби іс-әрекетінде жаңа сапаға қол жеткізу педагогикалық процесті жобалау мен басқаруды қайта қарастырумен байланысты, онда ол қазіргі уақытта бастауыш сынып педагогі ғана емес, сонымен қатар нұсқаушы (ұйымдастыруды жүйелі түрде жүргізетін тұлға) қызметін атқарады; оқу жұмысының орындалу барысы мен нәтижелерін әзірлеу, бекіту, бағалау бойынша оқушылармен жеке-топтық жұмыс); тәлімгер (балаға атаулы көмек көрсетуді білетін, туындаған түйткілдерді жеңуге көмектесіп, қолдайтын адам); жетекші (ресурстарды педагогикалық талдау, мақсатты жобалау, нәтижелерді жоспарлау, ұйымдастыру, түзету және талдау қабілеті сияқты басқару технологияларына ие адам) және жай ғана көмекші. Сондай-ақ педагогтар жеке оқу орнын аша алады, өйткені жыл сайын оқушылық орыны тапшы, бұл да болашақ құрылтайшының негізгі табыс көздерінің бірі болуы мүмкін.

Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының 2021/2022 жылғы есеппен салыстырғандағы статистикалық мәліметтеріне сәйкес, 2022/2023 жж. жалпы білім беру мекемелерінің саны 136 бірлікке өсті, бірақ осы кезеңде ауылдық жерлердегі мектептер саны 140 мектепке азайды. Жыл сайын оқушылар саны да артып келеді, мысалы 2018/2019 оқу жылында 3 039 мың болды, ал 2022/2023 ж. 3 589 мыңға жетті. Осының барлығы оқушылар орындары тапшылығына әкеп соқтырады, яғни жекеменшік мектептер желісін кеңейту қажеттілігі туындап отыр, демек Қазақстанда болашақ педагогтардың кәсіпкерлік құзыреттіліктерін дамыту өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2022 жылғы 1 қыркүйектегі «Әділетті мемлекет. Біріккен ұлт. Өркендеген қоғам» атты халқына Жолдауында «азамат-бизнес-мемлекет» үштігін терең қайта құрылымдау мәселелері де көтерілген. Онда шағын және орта бизнесті қуатты қолдау, жылдық 2,5% жеңілдікпен шағын несие беру арқылы жастар кәсіпкерлігін қолдау туралы айтылады [5]. Дегенмен, болашақ педагогтарының өз ісін дұрыс ұйымдастыра алуы үшін педагогикалық университет қабырғасында оқытылатын маркетинг, қаржы, менеджмент, құқық және экономика негіздері сияқты қосымша білімдер қажет.

Бұл мақаланың мақсаты – болашақ педагогтардың кәсіпкерлік құзыреттілігін дамыту жолдарын көрсету.

Жаһандану заманында әлемдік экономика білім беру ұйымдарының алдына жаңа міндеттер қойып отыр. Бұл, ең алдымен, жаңа технологияларды игерудің

жоғары қарқынына байланысты үздіксіз білім алуға, қажетті білімді өздігінен меңгеруге қабілетті кадрларды дайындау. Сонымен қатар, экономиканы дамытудың негізгі қозғаушы күші болып табылатын фактор кәсіпкерлікті қалыптастыруға мүмкіндік беретін дербес кәсіпкерлікке кез келген бағыттағы маманды дайындау бүгінгі білім берудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Жеке өндірісті дамытуда кәсіпкерлікке ерекше мән беріледі. Отандық техникалық әзірлемелерді коммерцияландыру Қазақстанның экономикасының дамуына әсер етуші факторлардың бірі болар еді.

Мемлекеттің табысты өркендеуі үшін экономикаға түрлі салалардың әсері бар екенің білеміз. Бастамашыл, мақсатқа бағытталған, үнемі өзгеріп отыратын, әлемді бағдарлай алатын, азаматтық қоғамның экономикалық саласының әртүрлі мәселелерін өз бетінше шеше алатын жоғары білікті мамандар қажет. Кез келген мемлекеттің экономикасы, адамдардың кәсіби өмірінде еңбек этикасын сақтауға дайын болуы, еңбек мәдениетін меңгеруі, жеке жауапкершілік сияқты қасиеттер жиынтығынан бастау алады. Сонымен қатар, экономикалық білімнің қажетті деңгейін де талап етеді. Осының негізінде үшінші мыңжылдықтың басында жас студенттердің кәсіпкерлік құзыреттігін дамыту жоғары білім беру мекемелерінің қажетті құрамдас бөлігі болды. Дамыған елдерде, атап айтқанда АҚШ-та педагогтар мен кәсіпкерлер мектептегі білім берудің әлеуетті мүмкіндіктердің бар екенін алға тартады. Кәсіпкерлердің көпшілігі жалданған жұмысшылардан қазіргі жағдайда қажетті жүйелі және аналитикалық ойлауды, коммуникативті дағдыларды, бастамашылықты, шешім қабылдау дағдыларын және өз әрекеттеріне жауапкершілікті талап етеді. Бұл мәселені ұтымды шешу болашақ қызметкердің тұлғасын қалыптастырудағы табысты нәтижелерге байланысты екені сөзсіз.

Мақаланың мақсатына сәйкес жүргізілген зерттеуге көшпес бұрын, «құзыреттілік» пен «кәсіпкерлік құзыреттілік» ұғымдарын ашып алсақ.

«Құзыреттілік» терминін ХХ ғасырдың ортасында Н.Хомский енгізген, алғашында ол ана тілінде нақты тілдік қызметті орындау үшін қажет қабілеттіктер ұғымын берген. Осы тұрғыда құзыреттілік жайында зерттеген отандық және шетел ғалымдардың зерттеулеріне шолу жасап өтейік.

Қазақстан Ұлттық энциклопедиясында «құзырет» – нақты органның не лауазымды тұлғаның заң жүзінде белгіленген өкілеттіліктерінің, құқықтары мен міндеттерінің жиынтығы деп көрсетілген [6].

И.А.Зимняя өзінің еңбектерінде құзыреттілік адамның әлеуметтік-кәсіби әрекеттерінің интеллектуалдық және тұлғалық тәжірибелеріне, білімдеріне негізделген, сонымен қатар, төменгі деңгейлерде көрінетін құзыреттерді қамти келе, жоғарғы деңгейде жалпы «тұлғалық» құзыретті белгілеп көрсетеді [7]. В.В.Краевский мен И.Я.Лернердің пікірлерінше, «құзыреттілік» және «құзыр» ұғымдары абстрактілік пен нақтылық диалектикалық категорияларының арақатынасы, яғни құзыр – бұл жүзеге асырылған құзыреттілік, іс-әрекеттегі құзырлығы [8]. А.В.Хуторскойдың айтуы бойынша, «құзыреттілік» - бұл адамның тиісті құзыретке ие болуы. А.Ф.Присяжная педагогика ғылымында құзыреттілік - тұлғаның белгілі бір сала қызметі мен уәкілеттігін анықтайтын, оның

интегративті қасиеті ретінде қарастылатындығын жатқызады. Ш.Таубаева: «құзыреттілік - ол тұлғаның оқыту және әлеуметтену процестері барысында меңгерген білім мен тәжірибеге негізделген, оның жалпы қабілеті мен іс-әрекетке даярлығы ретінде айқындалатын, тұлғаның кіріктірілген қасиеті», - деп қарастырады [9]. Б.Кенжебеков өз докторлық диссертациясында былай жасады: «құзыреттілік – «істі біліп» іс-әрекет атқаруға қабілетті білдіретін балама термин [10]. Енді «кәсіпкерлік құзыреттілік» терминің қарастырайық.

Кәсіпкерлікпен байланысты терминдер мен тақырыптар академиялық ортада және бизнес/экономика салаларында ХХ ғасырдың бірінші жартысында, атап айтқанда Дж.Шумпетердің негізгі еңбектерінде танымал бола бастаған. Ол кәсіпкерлікті көптеген пәнаралық тұрғыдан зерттеп, білім беру, экономика және саясат сияқты салалармен байланыстырды. Бүгінгі таңда кәсіпкерлікпен байланысты дағдылар бизнестің барлық түрлерін дамыту үшін шешуші маңызды және төртінші өнеркәсіптік революцияның катализаторы ретінде танылады деген.

Кәсіпкерлікті қоғамдық құбылыстардың бірі ретінде өз алдына жаңа ұғым деуге келмейді. Оны зерттеуге тіпті 17 ғасырдың аяғы - 18 ғасырдың басындағы көптеген трактаттар, кітаптар, оқулықтар арналған, кәсіпкерліктің алғашқы тұжырымдамаларының бірін шотландиялық француз экономисі Ричард Кантильон жасаған. Ары қарай ол мәселені Ф.Най, А.Смит, Дж.Б.Сей, К.Маркс, М.Вебер, В.Зомбарт, А.Маршалл, Дж.Шумпетер, П.Друкер, А.И.Муравиева, А. М.Игнатьева сияқты ғалымдар, А.Б.Крутик, В.И.Видяпин, А.И.Добрынин, Г.П.Журавлева, т.б. ғалымдар зерттеді.

Кең мағынада кәсіпкерлік білім беру туралы айтсақ, ол студенттерді бизнес әлеміне дайындау ретінде анықталады. Ал қарапайым түрінде бұл адамдар өмірдің барлық салаларында қолдана алатын дағдылар жиынтығын меңгеретін процесс. Яғни, кәсіпкерлік жеке тұлғаның идеяларды шындыққа айналдыру қабілеті ретінде айқындалады.

Монтес-Мартинес және Рамирес-Монтойя соңғы ғылыми еңбектерінде кәсіпкерлік құзыреттілікті инновацияға, шығармашылыққа, көшбасшылыққа және ашылатын мүмкіндіктерді пайдалануға қажетті дағдылар, көзқарастар мен білім жиынтығы ретінде анықтады. Бұл құзыреттілік мәселелерді шешуге және шешім қабылдауға, қоғамға деген оң көзқарасқа, мүмкіндіктерді зерттеуге/ пайдалануға және экономикалық ілгерілеуге ықпал етеді деп санайды [11].

Сонымен қатар, Бачигалупо және т.б. кәсіпкерлік құзыреттілікке келесідей анықтама берді: «Кәсіпкерлік құзыреттілік» - бұл мүмкіндіктерді анықтау және бағалау, инновация және шығармашылық, жоспарлау-ұйымдастыру, белсенділік, жетістікке бағдарлау, өзін-өзі тану, ынтымақтастық, қиындықтарды жеңу және ұйымдағы қызметкерлерді басқару [12].

Чен Х. және т.б. пікірінше, құзыреттіліктің ажырамас элементтеріне кәсіпкердің көзқарасы, оның сипаттамалары, өзіндік бейнесі және әлеуметтік рөлі кіреді [13].

Жоғарыда «Кәсіпкерлік құзыреттілік» ұғымына ғалымдардың берген сипаттамаларын ескере отырып, кәсіпкерлік құзыреттілік тек бизнес әлемімен

шектеліп қана қоймайды, сонымен қатар жеке өсу мен әлеуметтік прогреске ықпал ететін, жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін арттыратын және инновациялар мен кәсіпкерлікті ынталандыратын әлдеқайда кең және жан-жақты аспектілерге ие деген тұжырымға келдік.

Кәсіпкерлік қазір Америка Құрама Штаттарында, Еуропада және Азияда дамып келе жатқан зерттемелер саласына айналды. Бұл елдердің әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартуға үлкен үлес қосты. Белгілі халықаралық журналдарда кәсіпкерліктің әртүрлі мәселелері бойынша мақалалар кеңінен жарияланады.

Біз «Кәсіпкерлік құзыреттілік» тақырыбы бойынша жарияланымдардың Scopus деректер базасын талдадық. Іздестіру барысында «Пән» бөлімінен Entrepreneurship education бойынша 2018-2022 жылдар аралығында 5 736 жарияланым табылды, оның 2 143-і жалпыға қолжетімді мақалалар болып табылады. Таңдалған басылым түрлеріне журналдар, конференция материалдары, кітаптар және т.б. жатады. Талдаудың екінші деңгейі нақты пәнді талдауды тереңдетеді: «Менеджмент», «Экономика», «Бизнес» және «Білім». Жарияланымдар авторлардың библиографиялық мәліметтері, жарияланған жылдары, мазмұнды қамту, елдер, журнал атаулары және дәйексөз жиілігі арқылы талданған. Кәсіпкерлік білім беру бойынша жарияланымдардың ең аз саны 2018 жылы – 886 басылым, ал ең көп саны 2021 жылы – 1520 мақала жарияланды, 2022 жылға арналған деректер әлі толық емес. Осы мәліметтерге сүйене отырып, бұл мәселеге ғылыми қызығушылық жыл сайын артып келеді деп айта аламыз.

1970 жылға дейін кәсіпкерлік курстарын ұсынатын университеттер қатары аз болатын. 1945 жылы Гарвард бизнес мектебі Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде қару-жарақ өнеркәсібінің күйреуі салдарынан өтпелі экономикаға әскери қызметтен оралған студенттердің өтініші бойынша Кәсіпкерлік курсы енгізді. Кейінгі онжылдықтарда кәсіпкерлік тақырыбы сұранысқа ие болмады. Бірақ 1970 жылға қарай кәсіпкерлік курстарын ұсынатын бизнес мектептер саны күрт өзгере бастады. Мектептердің саны да, кәсіпкерлікке арналған курстар да барған сайын көбейе берді.

Қазіргі уақытта 1600-ден астам мектепте кәсіпкерлік курстары бар. Америка Құрама Штаттарындағы кәсіпкерлік білім берудің ең жан-жақты эмпирикалық талдауларының бірін Соломон, Даффи, Тарабиши және т.б. жүргізді, бұл шағын бизнесті басқару мен кәсіпкерліктің академиялық салаларындағы курстар, шоғырланулар және дәрежелер санының өсу тенденциясын көрсетті.

Веспердің жүргізген сауалнамасы кәсіпкерлікті бизнеске кіру ретінде анықтады және университет деңгейіндегі кәсіпкерлік бағдарламалардың өсуі бұл көзқарасты отбасылық бизнес, шағын бизнесті басқару және жоғары өсу бизнесін басқару сияқты басқа салаларға қосуға бейімдейді.

Қазіргі уақытта еуропалықтардың тек 37% ғана кәсіпкер болуға ұмтылады, ал АҚШ пен Қытайда бұл көрсеткіш сәйкесінше 51%-ды құрайды. Қазақстанда 2022 жылы шағын және орта бизнесте жұмыспен қамтылғандардың жалпы саны 3,5 млн адамды құрады, бұл жалпы халықтың шамамен 18,4%-ы.

Білім беруде маңызды жаңалықтың бірі - 2006 жылы өмір бойы білім алудың сегіз негізгі құзыреті жарияланған басылым болды. Олар тұлғаның дамуы мен өз біліктілігін жетілдіруге, белсенді азаматтық ұстанымға қол жеткізуге, әлеуметтік интеграция және жұмысқа орналасу үшін негіз болатын, дағдылар мен біліктілік жиынтығы ретінде қарастырылады. 2013 жылғы қаңтардағы Кәсіпкерлік бойынша іс-қимыл жоспары шеңберінде Еуропалық Комиссия мүше мемлекеттерді 2020 жылға қарай бастауыш білімнен бастап білім берудің барлық деңгейлерінде кәсіпкерлік құзыреттіліктерді оқу бағдарламаларына біріктіруді қамтамасыз етуге шақырды. Осылайша кәсіпкерлік дереу араласуды қажет ететін үш бағыттың біріне айналды және Еуропалық Одақ пен оған мүше мемлекеттердің негізгі саяси мақсаттарының бірі болды. Комиссия сонымен қатар мүше мемлекеттерді «барлық жастардың кем дегенде бір практикалық кәсіпкерлік тәжірибесі болуын» қамтамасыз етуге шақырады.

Сол кезде болашақ педагогтарды пәнмен және білім беру стратегияларымен таныстыру, кәсіпкерліктің қыр-сырына оқыту, оқушыларының іскерлігімен таныстыру үшін мұғалімдердің білімін жетілдіруге күш салу қажет екендігі айтылды, өйткені тек жеті еуропалық білім беру жүйесіндегі педагогикалық университеттерде кәсіпкерлік білім беру міндетті болып табылады. Оған қоса, Сейккула-Лейно [14] жүргізген зерттеулерде оқытуды кәсіптік білім беруден бастау және оны педагогикалық білім берудің барлық сатыларына біріктіру ұсынылатыны айтылған.

Еуропарламент өз ұсыныстарында «іскер студентке» кең сипаттама беруді ұсынды. Кәсіпкерліктен дәріс тыңдаған студент:

1. Істі жүргізу мүмкіндіктерін көре білуге және инфрақұрылымды, конъюнктураны және еңбек нарығын жақсы білуге;
2. Кәсіпорындар мен кәсіпкерлердің этикалық принциптерін сақтауға;
3. Жоспарлау, ұйымдастыру, басқару, жетекшілік ету, өкілеттік беру, талдау, ақпараттандыру, бағалау және есепке алуды жүргізуді білуге;
4. Ұйымның атынан өкілдік ету және келіссөздер жүргізуге;
5. Өз бетінше және топпен жұмыс істеуге;
6. Жағдайды бағалау, күшті және әлсіз жақтарын анықтау, тәуекелге баруға;
7. Жеке және қоғамдық өмірде, сондай-ақ жұмыста бастамашыл, белсенді, тәуелсіз және жаңашыл болуға;
8. Басқаларды ынталандыру, мақсатқа жету үшін талаптануға және батыл болуға міндетті.

Кәсіпкерлік бағыты бойынша білім беруде стратегиялық және тұрақты дамуға қол жеткізу үшін өзгеріс субъектісі ретінде білім беру мекемесіне, сондай-ақ оқытудың инновациялық әдістеріне назар аудару қажет, өйткені кәсіпкерлікке бет бұрмаған және «кәсіпкер» мұғалімдерсіз оқу орнында «кәсіпкер» студенттерді тәрбиелеу мүмкін емес. Кәсіпкерлікке бағыт алған оқыту әдісі дәстүрлі тәсілдегі оқыту әдісінен түбегейлі ерекшеленеді. Тек теориялық және практикалық тұрғыдан ғана емес, кәсіпкерлік білім беру жеке дағдыларды дамытуға (пәндер бойынша таза білімнен гөрі), неғұрлым икемді

оқу жоспарын және тәжірибеге бағытталған көзқарасты қамтиды. Оқытушының рөлі лектор болудан тәлімгерлікке қарай ауысады.

Осылайша, кәсіпкерлікке үйретуде негізгі мақсатқа жету үшін болашақ педагогтарды оқытуда кәсіпкерліктің әдістері мен дағдыларын меңгерулері керек, сонымен қатар осы саладағы практикалық тәжірибесі, кәсіпкерлікке оң көзқарасы және іскерлік қабілетінің болуы маңызды. Студенттерге оқытылатын кәсіпкерлік дағдыларды іс жүзінде қолдануға бағыттап, білім, дағды және көзқарасының дұрыс болуына назар аударуы керек.

Оған сәйкес, Еуропада кәсіпкерлік білім берудің екі бөлек бағыты бар (кең және біржақты бағыттар): коммерциялық қызметпен айналысу басқа, екіншісі – іскерлік қабілеттің болуы бір бөлек. Яғни өзін кәсіпкер сияқты ұстау және кәсіпкерлік білім, дағдысы, көзқарасы маңызды болғанымен коммерциялық іспен шұғылдануы міндетті емес.

Соңғы онжылдықтарда кәсіпкерлік білім беру бойынша пәндер мен курстардың саны өскенімен, зерттеушілер Т.Паива, М.Л.Алвес, Дж.Х.Сампайо, кәсіпкерлік білім беруді әлі де ынталандыру керек деп санайды [15], өйткені кәсіпкерлік білім беру бағдарламалары жоғары оқу орындарының оқу жоспарлары, ал университет деңгейінде кәсіпкерлік бойынша білім беру жеткіліксіз және әдетте бизнес факультеттерінде кездеседі.

Н.Е.Петерман және басқа зерттеушілер кәсіпкерлікті ынталандыратын және студенттерді балама кәсіп таңдауға ынталандыратын ортада университеттер маңызды рөл атқаруы тиіс деп санайды.

Кәсіпкерлік білім кәсіпкерлік қатынас пен дағдыларды үйретуді білдіреді. А.Файольдің пікірінше, ол «кәсіпкерлік қарым-қатынастар мен дағдыларды үйретудің кез келген педагогикалық бағдарламасынан немесе үдерісінен» тұрады.

Адейемо өз зерттеуінде болашақ педагогтарда кәсіпкерлік дағдыларды дамытудың негізгі тұжырымдамаларын анықтауға тырысты. Зерттеу нәтижесінде студенттердің болашақта табысты болуы үшін олардың жеке кәсіпкер ретінде дайын болуы және бұл жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін арттыратыны баса айтылды. Бирдистиль және басқалары өз зерттеулерінде кәсіпкерлік тұжырымдамасын университетте оқу процесінде, сонымен қатар семинарлар мен курстар арқылы жұмыс істеу кезінде қолданудың маңыздылығына назар аударды. Арогундаде зерттеуінде студенттердің кәсіпкерлік дағдыларын арттыру мақсатында білім берудің барлық деңгейлерінде мемлекет және білім берудің басқа мүдделі тараптарымен бірлесіп тиімді кәсіпкерлік білім беру бағдарламасын құру керек екенің айтады.

Педагог проблеманы шеше білу, сыни тұрғыдан ойлау, тиімді қарым-қатынас жасау, өзіне сенімділік, биікке ұмтылу, жұмыста табысқа жету, жаңашылдық, заманауи, әлеуметтік, демократиялық дағдылар сияқты қасиеттерге ие болуы керек. Осы тұрғыда педагогтың бойында болуы тиіс осы қасиеттердің көпшілігі кәсіпкерлік тұлғамен тығыз байланысты деп айтуға болады. Кәсіпкерлік тұлғаның қасиеттерін қарастыратын болсақ, оның табысқа деген қажеттілік, өзіне сенімділік, жаңашылдық, бақылау, тәуекелге бару және

белгісіздікке төзімділік сияқты факторлардан тұратынын көреміз. Кәсіпкерлік тұлғаның қасиеттері жеке тұлғаның талпынысы мен табысына әсер ететін айнымалылардың бірі ретінде қабылданады.

Материалдар мен әдістер

Мақалада зерттеу болашақ педагогтарының кәсіпкерлік құзіреттілігін дамыту, зерттеу көзқарастарын ұсынудағы вариативтілік принциптеріне негізделген. Қажетті нәтижелерді алу үшін нормативтік құжаттарды мазмұндық талдау сияқты әдістер қолданылады. Мақалада ғылыми-зерттеу мәселесі бойынша конференциялар мен педагогикалық форумдардағы баяндамалар мен презентация материалдары; ғылыми жарияланымдар материалдары мен ашық интернет көздерінен жарияланымдар, талдамалық есептер; құқықтық құжаттама; Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің стратегиялық даму бағдарламалары пайдаланылады, сондай-ақ мамандық студенттеріне сауалнама нәтижесі ұсынылды.

Нәтижелер

Кәсіпкерлік білімнің әлеуеті білім алушы студенттерге бизнесті қалай бастау керектігін үйретуден де асып түседі. Педагогтар кәсіпкерлік сананы тәрбиелеу күрделі экономикалық жағдайларда оқушыларды болашаққа дайындау ғана емес екенін мойындайды. Бұл сонымен қатар студенттердің жеке және әлеуметтік дамуына ықпал ету құралы:

- Басқа адамдармен тіл табыса білу.
- Проблемалардың шығармашылық тұрғыдан шешімдерін ұсына алады.
- Өзінің мықты жақтары, қызығушылықтары мен ұмтылыстары туралы ойлауды үйренді.
- Идеяларды әрекетке айналдыруға ұмтылу.
- Қиындыққа төзімділік таныту.
- Қаржылық сауаттылықты күнделікті өмірде қолдану.
- Тыңдаушылардың кең ауқымына өз идеяларыңыз бен ойларыңызды жеткізіңіз.
- Елдің, қоғамның дамуына ерекше үлес қосу.

EntreCompEdu онлайн оқыту курсы 2022 жылы Bantani Education компаниясы ағылшын және испан тілдерінде оқытты және оны EntreComp Europe жобасы аясында іске асырды. EntreCompEdu және оның оқу материалдары педагогтарға олардың құзыреттіліктерін дамыту үшін негіз мен нұсқаулықтар ұсынады. EntreCompEdu кәсіпкерлік білім беру туралы әдебиеттерге шолу негізіндегі және бүкіл Еуропадағы педагогикалық білім беру бағдарламаларына ортақ құзіреттіліктің айтарлықтай ауқымына сәйкес келетін бес құзыреттілік саласын қамтиды:

1. Кәсіпкерлік білім және түсіну – бұл құзыреттілік педагогтар білуі керек нәрсені сипаттайды: кәсіпкерлік білім және онымен байланысты теориялар.

2. Жоспарлау және ұйымдастыру – бұл екінші құзыреттілік саласы мұғалімдердің кәсіпкерлікті тиімді оқыту үшін ортаны қалай жоспарлайтынын және ұйымдастыратынын сипаттайды. Білікті мұғалім жоспарлаудың түпкілікті мақсаты пен бағытын қамтамасыз ететініне кепілдік береді.

3. Оқыту және оқу. Білім беруде оқыту оқушылардың оқуын жақсартудың бірден-бір маңызды факторы болып табылады. Оқытудың негізгі дағдыларын меңгеру құзіреттілікті ынталандырушы және қызықты түрде дамыту үшін өте маңызды.

4. Бағалау. Құзыреттіліктің бұл саласы кәсіпкерлік білім алушыға алға жылжу үшін мұғалімдер қолданатын бағалау түрлерін сипаттайды. EntreCompEdu педагогтар оқушыларға мақсаттарын қоюға, сол мақсаттарға жету жолындағы жетістіктерін бақылауға және аудиториядан белсенді түрде кері байланыс іздеуге ынталандыратын оқу процесі ретінде қарастырады.

5. Кәсіби оқыту және дамыту. Кәсіби оқыту «оқушының белсенділігі, оқуы және әл-ауқаты үшін тәжірибенің тиімділігін жүйелі түрде тексерудің белсенді процесі» ретінде анықталады. Бұнда мұғалімдер өз мақсаттарын анықтап, оқудың осы мақсаттарға жетуге бағытталғанына кепілдік беру үшін сарапшылармен серіктестікте жұмыс істеуін, өз жетістіктерін саралап, оның сыныптарға әсерін бағалауы қамтылады. Кәсіби оқыту педагогтардың рефлексиялық зерттеулері мен ынтымақтастықтарын қалыптастырады.

Зерттеудің екінші әдісі ретінде – 2022 жылы Абай атындағы ҚазҰПУ-дың болашақ педагогтар арасында сауалнама жүргізілді. Осы бағытта негізгі бірнеше сұрақ қалыптасты:

1. Болашақ педагогтарының кәсіпкерлік құзіреттіліктері туралы ұсынымдары.

2. Болашақ педагогтарының кәсіпкерлік құзыреттіліктерін дамыту бойынша ұсыныстары.

Бұл зерттеуде сапалы зерттеу әдістерін қолдану арқылы болашақ педагогтардың кәсіпкерлік құзыреттілігін дамытуға қатысты көзқарастары бағаланды.

Сауалнама Google Disk көмегімен 96 студент арасында жүргізілді, оның ішінде:

– «6B01302 – Бастауыш білім беру бизнес-инновациямен» мамандығының 2 және 3 курсының 40 студенті;

– «6B01303 - Бастауыш білім ақпараттық-коммуникациялық технологиялармен» мамандығының 3-ші курсының 19 студенті;

– «6B01304 - Бастауыш білім көптілділікпен» мамандығының 4-ші курсының 12 студенті;

– «6B01304 - Бастауыш білім көптілділікпен» мамандығының 3-ші курсының 15 студенті;

– «6B01306 - Бастауыш білім ағылшын тілінде» мамандығының 3 курсынан 10 студент.

1 кесте – Сауалнаманың нәтижесі

Атауы	Санаты	Саны	%
Инноватор	Тың идеялар генераторы	33	34,4
	Инновациялық қызмет түрі		
	Жаңа әдістерді қолдану		
Мүмкіндіктерді бағалау	Дұрыс таңдау жасау	24	25
	Білім саласында жаңа мүмкіндіктерді іздеу		
	Өзге салаларда жаңа мүмкіндіктерді іздеу		
Тәуекелге бару қабілеті	Креативті ойлау	19	19,7
	Түйткілдерді шешу және Шешім қабылдау		
	Кедергілерге төтеп беру қабілеті		
Өзіне сену	Алға қойған міндетті орындау	11	11,5
Эмоционалды интеллект	Эмпатия білдіру	9	9,4
	Өзін өзі бақылау		

Мақсаты: «кәсіпкерлік» ұғымына сәйкес 1 кестеде көрсетілгендей болашақ педагогтарының 34,4%-ы білім беру саласындағы кәсіпкерліктегі басты қасиеттердің бірі – жаңашыл, яғни жаңа идеялардың генераторы болу, жаңа әдіс-тәсілдерді қолдана білу және т.б. деп санайды, 25%-і білім беру саласында және онымен байланысты салаларда жаңа мүмкіндіктерді іздеуді, 19,7%-ы тәуекелге бару қабілетін, 11,5%-ы өзіне сенімділікті, өз қабілеттеріне және 9,4%-ы эмоционалды интеллектке ие болуды қарастырады.

Сондай-ақ сауалнама соңында студенттер «Кәсіпкерлік» ұғымына сәйкес өз пікірлерін жазды, төменде бірнеше пікірлер берілген (Сурет 1):

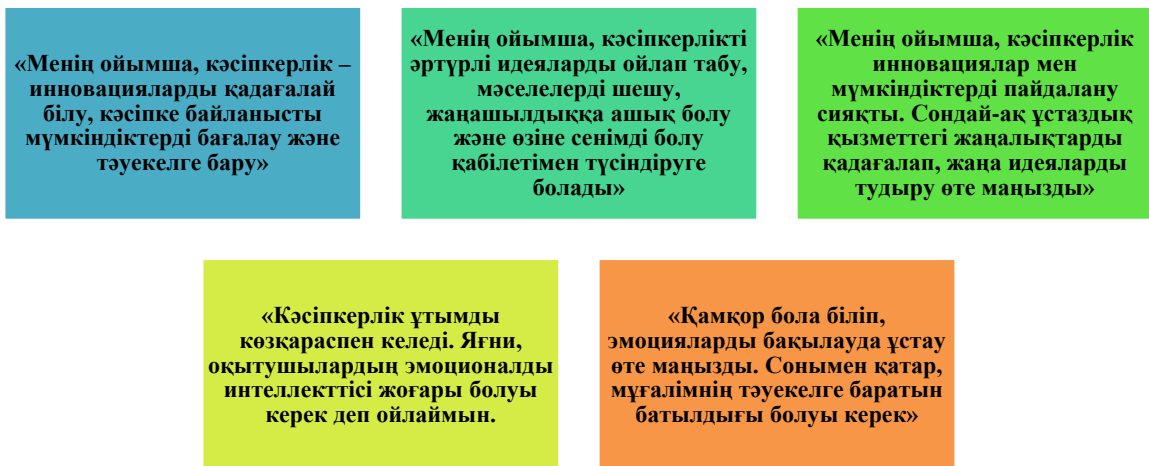
«Менің ойымша, кәсіпкерлік – инновацияларды қадағалай білу, кәсіпке байланысты мүмкіндіктерді бағалау және тәуекелге бару»;

«Менің ойымша, кәсіпкерлікті әртүрлі идеяларды ойлап табу, мәселелерді шешу, жаңашылдыққа ашық болу және өзіне сенімді болу қабілетімен түсіндіруге болады»;

«Менің ойымша, кәсіпкерлік инновациялар мен мүмкіндіктерді пайдалану сияқты. Сондай-ақ ұстаздық қызметтегі жаңалықтарды қадағалап, жаңа идеяларды тудыру өте маңызды»;

«Кәсіпкерлік ұтымды көзқараспен келеді. Яғни, оқытушылардың эмоционалды интеллектісі жоғары болуы керек деп ойлаймын»;

«Қамқор бола біліп, эмоцияларды бақылауда ұстау өте маңызды. Сонымен қатар, мұғалімнің тәуекелге баратын батылдығы болуы керек».

Сурет 1 – Сауалнамаға қатысқан студенттердің «Кәсіпкерлік» ұғымына жазған пікірлері

Педагогтарының кәсіпкерлік құзыреттілігін қалай тиімді дамыту керектігі туралы сауалнамаға қатысушылардың пікірлері:

«Кәсіпкерлік дағдыларды дамыту университет қабырғасында тұлғаны дамыту бойынша түрлі семинарлар ұйымдастыру арқылы мүмкін болады».

«Университеттерде кәсіпкерлік бойынша курстар ашылып, кәсіпкерлікке арналған семинарлар ұйымдастырылуы керек. Оқытушылар мен студенттер бұл мәселеге ерекше жауапкершілікпен қарауы тиіс».

«Педагогтер жаңашылдыққа ашық болуы керек».

«Біздің жыл сайынғы оқу жоспарымызға кәсіпкерлік курстарын енгізу пайдалы болар еді. Кәсіпкерлік туралы семинарлар ұйымдастыру да студенттердің кәсіпкерлік қызығушылығын арттырады. Осындай іс-шараларды мектептерде бастауыш сынып мұғалімдеріне және т.б. өткізу тиімді болар еді.

Болашақ педагогтар кәсіпкерлікті инновация деп анықтады. Кәсіпкерлер бойындағы қасиеттер - тәуекелге баруға дайындығы, жаңашыл, креативті және әртүрлі мүмкіндіктерді көре білуі керек деп санайды. Сонымен қатар, өзгерістерге бейімділік, өзіне сенімділік, сәтсіздікке төзімділік, шешімділік, табысқа ұмтылу, тиімді қарым-қатынас жасау, көшбасшы болу, ішкі бақылау және дұрыс шешім қабылдау қабілеті сияқты қасиеттерге ие болғаны дұрыс деп санаймыз.

Болашақ педагогтарының басым көпшілігі білім беру бағдарламасын оқу пәндері, семинарлар, жеке тұлғаны дамыту және кәсіпкерлік бойынша шеберлік сабақтары арқылы кәсіпкерлік құзыреттіліктерді дамытатындай етіп құру керектігін айтты.

Талқылау

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінде «6B01302 – Бастауыш білім беру бизнес инновациямен» мамандығы бойынша 1 курста 18 студент, 2 курста 16 студент, 3 курста 14 студент білім алууда.

Біздің ойымызша, болашақ педагогтарды кәсіпкерлік қызметке дайындауды бірнеше кезеңге бөлуге болады.

I кезең – таңдау пәні ретінде «Білім беру қызметін бизнес-жоспарлау» оқыту.

Бұл пәннің мақсаты – білім беру саласындағы басқарушылық білімді қалыптастыру процесін қамтамасыз ету.

Бұл пәннің мазмұны төмендегілерді қамтиды:

- Жалпы білім беретін мектепті басқару жүйесі.
- Білім беру мекемесінің экономикасы мен қаржысын басқару.
- Білім берудегі маркетинг басқару процесі ретінде қызметтерді құру, олардың бағасын және нарықта жылжыту құралдарын анықтау.
- Қосымша ақылы білім беру қызметтері.

Осы пәнді оқу нәтижесінде білім беру қызметін жоспарлау қабілеті қалыптасады.

Бұл кезеңде ұйымдастырушылық, басқарушылық және ақпараттық-сараптамалық құзыреттілік қалыптаса бастайды.

II кезең – «Жастар стартапы».

Мақсаты: бизнес-идеяларды жобалау, бизнес-жоспарларды әзірлеу.

Міндеттері: идеяларды, тұжырымдамаларды қалыптастыру, бизнес-жоспар әзірлеу, әлеуетті инвесторларға бизнес-жоспарды ұсыну.

Жұмыс формалары:

- Жобалық топтарда жұмыс, білім беру ұйымдарының құрылтайшыларымен сараптамалық сессиялар (идеяларды, тұжырымдамаларды қалыптастыру, бизнес-модельді әзірлеу);
- Маркетингтік және қаржылық жоспарды, бюджетті дайындау (бизнес-жоспар әзірлеу);
- Нақты деректер массивтерімен жұмыс, құжаттарды және презентацияларды дайындау (әлеуетті инвесторларға таныстыру).

Бұл кезеңде ұйымдастырушылық, басқарушылық, ақпараттық-сараптамалық және кәсіпкерлік құзыреттілік қалыптасады.

III кезең – «Педагог-кәсіпкер клубы».

дағдыларды қалыптастыру.

Міндеттері: студенттердің үздік жобаларын әзірлеу, кәсіпкерлік қызметте практикалық тәжірибені игеруге көмектесу.

Жұмыс формалары:

- Компанияны тіркеу, «клиенттерді іздеу – сатуды ұйымдастыру – жұмысты орындау – мәміленің (жобаның) қаржылық және операциялық тиімділігін талдау» тізбегін дамыту (үздік жобаларды әзірлеу; жеке бизнесті тіркеу кезінде, бұл қызмет кәсіпорында тағылымдамадан өту және тәжірибе ретінде есептеледі)

– Жобаларды табу, оларды жүзеге асыру, талдау арқылы сараптау дағдыларын дамыту, есептерді дайындау, бизнес жобаларды жүзеге асыру, жеке оқу орнында тәжірибе (практикалық тәжірибені дамыту).

– I, II, III кезеңдердің нәтижелері бойынша, кәсіпкерлік құзыреттілікті келесідей жиындар құрады (сурет 2):

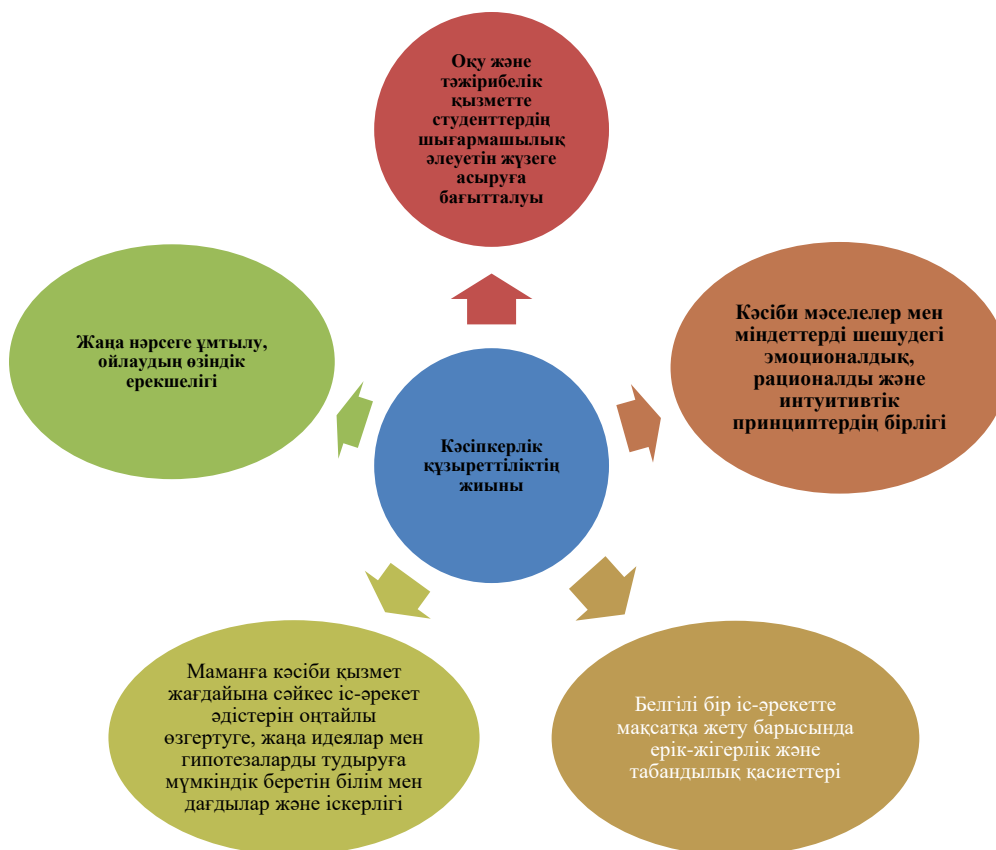
1. Оқу және тәжірибелік қызметте студенттердің шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға бағытталуы;

2. Кәсіби мәселелер мен міндеттерді шешудегі эмоционалды, рационалды және интуитивтік принциптердің бірлігі;

3. Жаңа нәрсеге ұмтылу, ойлаудың өзіндік ерекшелігі;

4. Маманға кәсіби қызмет жағдайына сәйкес іс-әрекет әдістерін оңтайлы өзгертуге, жаңа идеялар мен гипотезаларды тудыруға мүмкіндік беретін білім мен дағдылар және іскерлігі;

5. Белгілі бір іс-әрекетте мақсатқа жету барысында ерік-жігерлік және табандылық қасиеттері.

Сурет 2 – Өткізілген зерттеу кезеңдерінің нәтижелері негізінде қалыптасқан кәсіпкерлік құзыреттілікті құраушы жиындар

IV кезең – «Білім беру саласындағы кәсіпкерлік», «Білім беру саласындағы ұйымдарының бизнес-жоспары» т.б тақырыптар бойынша бітіруші курсына дипломдық жобаларды қорғау.

Жалпы, университеттің білім аясындағы болашақ педагогтарының кәсіпкерлік құзыреттілігін дамыту педагогтардың оқу процесіне шығармашылық көзқарасы, оқытудың дұрыс формалары мен әдістерін таңдауы жағдайында мүмкін болады.

Қорытынды

Бүгінгі білім саласындағы саясат тек педагогика мен оқыту әдістемесін меңгерген ұстаздар даярлауға ғана емес, оларды барлық салада жан-жақты даярлауға да бағытталған. Қазіргі заманауи кезеңде кәсіпкерлік құзыреттілік педагогтың бойында маңызды қасиеттердің бірі болып саналады. Мақала аумағында жүргізілген зерттеу барысында авторлар кәсіпкерлік құзыреттілікті құраушы жиындарды анықтауға мүмкіндік алды. Бұл зерттеуде болашақ педагогтарының кәсіпкерлік құзыреттілігін арттыру мақсатында болашақ педагогтардың пікірлері ескерілді. Зерттеу мұғалімдердің кәсіпкерлік құзыреттіліктерді жаңашылдықпен, тәуекелге барумен, өзіне деген сенімділікпен және эмоционалдық интеллектпен байланыстыратынын көрсетті. Мақаланың тақырыбына сәйкес жүргізілген шағын зерттеудің барысында, ұстаздық қызметте жүрген педагогтардың көпшілігі өздерінің бойында кәсіпкерлік дағдылары бар екенін көре алды. Сонымен қатар, жүргізілген зерттеу барысында, педагогикалық университеттердің құрамында білім алып жатқан болашақ педагогтарының кәсіпкерлік құзыреттіліктерін дамыту қажет екендігі анықталынды, өйткені жеке кәсіпкерлікті дамыту ел экономикасының дамуына үлес қосады. Атап айтқанда: салауатты бәсекелестікті дамытады, жаңа жұмыс орындарын ашады, тұтыну нарығын кеңейтеді, нарықта жаңа қызметтер пайда болады. Бірақ педагог-кәсіпкердің мүмкіндіктері экономикалық және ұйымдастырушылық дайындықтың деңгейі мен сапасына байланысты. Сондықтан педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттерін кәсіпкерлік қызметке дайындаудың жоғары деңгейі жалпы елдің де, оның жекелеген аймақтарының да болашақ әлеуметтік-экономикалық дамуына әсерін тигізеді деп санаймыз.

ӘДЕБИЕТ

[1] «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты – Астана, 2012 [Электронды ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050> [Қаралған күні: 10.09.2022]

[2] Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 2019 [Электронды ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988> [Қаралған күні: 15.09.2022]

[3] Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандарты. – Астана, 2018 [Электронды ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669#z199> [Қаралған күні: 15.09.2022]

[4] «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 293-VI ҚРЗ. – Астана, 2021 [Электронды ресурс]: URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32091648&pos=28;-56#pos=28;-56 [Қаралған күні: 15.09.2022]

- [5] Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Әділетті мемлекет. Біріккен ұлт. Өркендеген қоғам». – Астана, 2021 [Электронды ресурс]: URL: <https://primeminister.kz/ru/addresses/01092021> [Қаралған күні: 15.09.2022]
- [6] Қазақстан Ұлттық энциклопедия / бас. ред. Ә. Нысанбаев. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2001. – Т. 6. – 720 б.
- [7] Зимняя И.А. Компетентностный подход в образовании. Проблемы качества образования. – М., 2004. – С. 34-38.
- [8] В.В.Краевский, И.Я.Лернер Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе// Педагогика. -2003. -№10. С.8-14.
- [9] Таубаева Ш.Т., Барсай Б.Т., Оспанова Б.Ә. Болашақ кәсіптік оқыту педагогтарының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру жолдары // Білім әлемінде. — 2013. — № 3. — Б. 3–5
- [10] Кенжебеков Б.Т. Жоғары оқу орны жүйесінде болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру: дис. ... пед. ғыл. док.: 13.00.08. – Қарағанды, 2005. – 267 б.
- [11] Montes-Martínez R., Ramírez-Montoya M.S. Training in entrepreneurship competences, challenges for educational institutions: systematic literature review // 8th International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality. – 2020. – PP. 358–364.
- [12] Bacigalupo M., Kamylyis P., Punie Y., Van den Brande G. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework // Publication Office of the European Union. – 2016.
- [13] Chen H., Tang Y., Han J. Building Students' Entrepreneurial Competencies in Chinese Universities: Diverse Learning Environment, Knowledge Transfer, and Entrepreneurship Education // Sustainability. – 2022. – Vol. 14. – PP. 9105.
- [14] Seikkula-Leino J. A review of entrepreneurship education in teacher education // Learn. Instr. – 2018. – Vol. 4. – P. 15105–15148.
- [15] Paiva T., Alves M.L., Sampaio J.H. Entrepreneurship Education: Background and Future. //In Global Considerations in Entrepreneurship Education and Training. – 2019. – P. 151–161.

REFERENCES

- [1] «Kazakhstan-2050» Strategiyasy kalyptaskan memlekettin zhana sayasi bagyty – Astana, 2012 (Strategy" Kazakhstan-2050 " new political course of the established state-Astana, 2012) [Elektronnyy resurs]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050> [Karalghan kuni: 10.09.2022] [in Kaz]
- [2] Kazakhstan Respublikasynda bilim berudi zhane gylymdy damytudyn 2020 – 2025 zhyldarga arналган мемлекеттік бағдарламасы (state program for the development of education and science in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025). - Astana, 2019 [Elektronnyy resurs]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988> [Karalghan kuni: 10.09.2022] [in Kaz]
- [3] Kazakhstan Respublikasynyn memlekettik zhalpyga mindetti bastauysh bilim beru standarty (state compulsory primary education standard of the Republic of Kazakhstan). – Astana, 2018 [Elektronnyy resurs]: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669#z199> [Karalghan kuni: 15.09.2022] [in Kaz]
- [4] «Pedagog martebesi turaly» Қазақстан Respublikasynyn Zany 2019 zhylygy 27 zheltokсандығы № 293-VI KRZ (The Law of the Republic of Kazakhstan" on the status of a teacher " dated December 27, 2019 No. 293-VI kr). – Astana, 2021 [Elektronnyy resurs]: URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32091648&pos=28;-56#pos=28;-56 [Karalghan kuni: 15.09.2022] [in Kaz]
- [5] Memleket basshysy Kasym-ZHomart Tokaevtyn Қазақстан halkyna ZHoldauy «Adiletti memleket. Birikken ult. Orkendegen qogam» (Address of the head of state Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan "A Just state. The United Nation. A prosperous society). – Astana, 2021 [Elektronnyy resurs]: URL: <https://primeminister.kz/ru/addresses/01092021> [Karalghan kuni: 15.09.2022] [in Kaz]

- [6] Kazakstan Ul'tyik enciklopediya (National Encyclopedia of Kazakhstan) / bas. red. A. Nysanbaev. – Almaty: Kazak enciklopediyasy, 2001. – T. 6. – 720 b. [in Kaz]
- [7] Zimnyaya I.A. Kompetentnostnyj podhod v obrazovanii. Problemy kachestva obrazovaniya (A. competency training in education. Problems of quality of Education). – M., 2004. – S. 34-38. [in Rus]
- [8] V.V. Kraevskij, I.YA. Lerner Kompetentnostnaya model': ot idei k obrazovatel'noj programme (the model of competence: from ideas to educational programs) // Pedagogika. –2003. – №10. S.8-14. [in Rus]
- [9] Taubaeva SH.T., Barsaj B.T., Ospanova B.Ə. Bolaşaq kәсіptik oqıtıw pedagogtarınıñ kәsibi qızırettiligin qalıptastırw joldarı (Ways to form professional competence of future vocational training teachers) // Bilim aleminde. — 2013. — № 3. — B. 3–5 [in Kaz]
- [10] Kenzhebekov B.T. ZHogary oku orny zhujesinde bolashak mamandardyn kasibi kuzyrettiligin kalıptastyru (formation of professional competencies of future specialists in the system of Higher Education): dis. ... ped. gyl. dok.: 13.00.08. – Karagandy, 2005. – 267 b. [in Kaz]
- [11] Montes-Martínez R., Ramírez-Montoya M.S. Training in entrepreneurship competences, challenges for educational institutions: systematic literature review // 8th International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality. – 2020. – PP. 358–364.
- [12] Bacigalupo M., Kamylyis P., Punie Y., Van den Brande G. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework // Publication Office of the European Union. – 2016.
- [13] Chen H., Tang Y., Han J. Building Students' Entrepreneurial Competencies in Chinese Universities: Diverse Learning Environment, Knowledge Transfer, and Entrepreneurship Education // Sustainability. – 2022. – Vol. 14. – PP. 9105.
- [14] Seikkula-Leino J. A review of entrepreneurship education in teacher education // Learn. Instr. – 2018. – Vol. 4. – P. 15105–15148.
- [15] Paiva T., Alves M.L., Sampaio J.H. Entrepreneurship Education: Background and Future. //In Global Considerations in Entrepreneurship Education and Training. – 2019. – P. 151–161.

РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

*Жунусбекова А.¹, Аскаркызы С.²

^{*1}PhD, Казахский Национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: aziza.zhunusbekova@inbox.ru

²PhD, Казахский Национальный университет искусств, Астана, Казахстан, e-mail: samal050191@mail.ru

Аннотация. Данная научная статья посвящена развитию предпринимательской компетенции у будущих педагогов. Авторы определяют актуальность и важность обучения основам бизнеса и предпринимательства в сфере образования. Будущим педагог-предпринимателям необходимо научиться управлять частным учебным заведением и его финансами, организовывать и мотивировать сотрудников, без чего современный бизнес не может работать и не приносит прибыли. В современном обществе предложены особые условия службы и жизни в условиях рыночной экономики. Было отмечено, что интерес к экономическому образованию и предпринимательству возрастает. Тот факт, что предпринимательство считается престижным в современном развитии Республики Казахстан, показывает актуальность статьи. Для успешного развития государства было описано влияние различных отраслей на экономику, а также место и влияние предпринимательской компетентности в этих отраслях.

Подчеркивается важность подготовки педагогов, умеющих организовать не только единый педагогический процесс, но и предпринимательскую деятельность в сфере образования, значение предпринимательской компетентности в деятельности педагога. В

целях повышения предпринимательской компетентности в данном исследовании учитывались мнения будущих педагогов начальных классов. В результате исследования было определено, что будущие педагоги связывают понятие «предпринимательство» с новаторством, склонностью к риску, уверенностью в себе и эмоциональным интеллектом, и был представлен «Комплексный набор предпринимательских компетенций».

Ключевые слова: предпринимательство, компетенции, предпринимательские компетенции, предпринимательское образование, предпринимательство в сфере образования, педагоги начальных классов, предприниматель, педагог-предприниматель

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCIES OF FUTURE TEACHERS

*Zhunusbekova A.¹, Askarkyzy S.²

¹PhD, Abai Kazakh National pedagogical university, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: aziza.zhunusbekova@inbox.ru

²PhD, Kazakh National university of arts, Astana, Kazakhstan, e-mail:
samal050191@mail.ru

Abstract. This scientific article is devoted to the development of entrepreneurial competence among future teachers. The authors determine the relevance and importance of teaching the basics of business and entrepreneurship in the field of education. Future teacher-entrepreneurs need to learn how to manage a private educational institution and its finances, organize and motivate employees, without which modern business cannot work and does not bring profit. In modern society, special conditions of service and life in a market economy are offered. It was noted that interest in economic education and entrepreneurship is increasing. The fact that entrepreneurship is considered prestigious in the modern development of the Republic of Kazakhstan shows the relevance of the article. For the successful development of the state, the influence of various industries on the economy was described, as well as the place and influence of entrepreneurial competence in these industries.

The importance of training teachers who are able to organize not only a unified pedagogical process, but also entrepreneurial activity in the field of education, the importance of entrepreneurial competence in the activity of a teacher is emphasized. In order to increase entrepreneurial competence, the opinions of future primary school teachers were taken into account in this study. As a result of the study, it was determined that future teachers associate the concept of «entrepreneurship» with innovation, risk-taking, self-confidence and emotional intelligence, and a «Comprehensive set of entrepreneurial competencies» was presented.

Keywords: entrepreneurship, competencies, entrepreneurial competencies, entrepreneurial education, entrepreneurship in the field of education, primary school teachers, entrepreneur, teacher-entrepreneur

Статья поступила 17.04.2023